

Wioletta Żórawska

SZKOLNE MODELE
RECEPCJI TWÓRCZOŚCI
CYPRIANA NORWIDA

DO 2010 ROKU

XX w.

XXI w.

© Copyright by Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego,
Warszawa 2016

Recenzenci:

prof. dr hab. Bernadetta Kuczera-Chachulska (UKSW)

prof. dr hab. Józef Fert (KUL)

Redakcja i korekta:

Katarzyna Jutkiewicz-Kubiak

Skład i łamanie:

Renata Witkowska

Projekt okładki:

Lidia Gajek

Publikacja dofinansowana ze środków własnych autorki

ISBN 978-83-8090-075-2 (wersja drukowana)

ISBN 978-83-8090-076-9 (wersja elektroniczna)

Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie
01-815 Warszawa, ul. Dewajtis 5, tel. 22 561-89-23; fax 22 561-89-11
e-mail: wydawnictwo@uksw.edu.pl
www.wydawnictwo.uksw.edu.pl

Druk i oprawa:

Oficyna Wydawniczo-Poligraficzna „Adam”
02-729 Warszawa, ul. Rolna 191/193
tel. 22 843-37-23, 22 843-08-79, tel./fax 22 843-20-52

SPIS TREŚCI

CZYTANIE NORWIDA. WSTĘP	7
ROZDZIAŁ I. PIERWSZE ŚLADY	17
1. Zapowiedzi.	17
2. Próby	22
ROZDZIAŁ II. PRZEKROCZYĆ NIEOBECNOŚĆ. NORWID W DWUDZIESTOLECIU MIĘDZYWOJENNYM	29
1. Kształtowanie się modelu szkolnej lektury Norwida	29
2. W podręcznikach przed reformą szkolną.	42
3. W podręcznikach gimnazjum zreformowanego	48
4. W opracowaniach metodycznych	53
5. Indywidualne świadectwa odbioru	58
ROZDZIAŁ III. W UŚCISKU IDEOLOGII	61
1. Marksistowska ocena twórczości poety	61
2. W powojennych programach nauczania (lata 1949-1956)	67
3. W podręczniku Kazimierza Wyki <i>Historia literatury polskiej dla klasy X (1952)</i>	69
4. W materiałach dla nauczycieli (do 1956)	75
5. Odwilż?	79
6. Programy nauczania po 1956 roku	87
7. S. Jerschina, Z. Libera, E. Sawrymowicz, <i>Historia literatury pol- skiej okresu romantyzmu dla kl. X.</i>	92
8. E. Sawrymowicz, S. Makowski, Z. Libera, <i>Romantyzm. Podręcz- nik literatury dla klasy II szkół średnich</i>	98
9. Wielki powrót	103

ROZDZIAŁ IV. ODZYSKAĆ WIELKOŚĆ W CZAS PRZEŁOMU. NORWID	
W LATACH 1980-1999	111
1. Na krawędzi systemów	111
2. W programach nauczania	124
3. <i>Romantyzm. Podręcznik literatury dla klasy drugiej szkoły średniej</i> Stanisława Makowskiego – ostatni podręcznik literatury wyda- ny w PRL	128
4. Pierwszy podręcznik w III RP	136
5. Propozycje metodyczne	144
6. Od złej do lepszej obecności Norwida?	149
7. Publikacje dla nauczycieli	154
ROZDZIAŁ V. WOBEC REWOLUCJI INFORMACYJNEJ. NORWID	
W NOWYM LICEUM (2000-2010)	161
1. W epoce techniki multimedialnej	161
2. W programach nauczania nowego liceum	167
3. W podręcznikach do nauczania literatury romantyzmu	169
3.1. Poetyka wstępu	170
3.2. Niezmienny repertuar	174
3.3. Przystępnie i atrakcyjnie	176
3.4. Norwid intertekstualny.	178
3.5. Pomysł na biografię	182
3.6. Kłopoty z <i>Fortepianem</i>	185
3.7. Sztuka interpretacji	190
3.8. W zestawie proponowanych lektur	196
4. W refleksji metodycznej lat 2000-2010	198
4.1. Publikacje adresowane do nauczycieli	198
4.2. Publikacje dla uczniów	203
5. W liceach pod patronatem Norwida	207
6. Wśród świadectw recepcji	213
ZAKOŃCZENIE	217
BIBLIOGRAFIA	219
SCHOOL MODELS OF RECEPTION OF CYPRIAN NORWID'S WORKS	
UNTIL 2010 [Summary]	243
INDEKS NAZWISK	247
INDEKS UTWORÓW CYPRIANA NORWIDA	255

CZYTANIE NORWIDA.

WSTĘP

[...] czytać więc nie każdy umie, bo czytelnik powinien współpracować, a czytanie, im wyższych rzeczy, tym indywidualniejsze jest (VI 428)¹.

Motyw czytania występuje w twórczości Norwida w wielu wypowiedziach zarówno w wystąpieniach publicznych, jak i w wypowiedziach osobistych zapisanych w korespondencji². Autor rozumie lekturę jako działanie twórcze, jako swoistą sztukę. Ta powinna być głęboka, nieskończona. Lektura według autora *Quidama* ma uwzględniać różne punkty widzenia, korzystać z rozmaitych metod, ze względu na przedmiot czytania – rzeczy głębokich, wielowartościowych i wielopłaszczyznowych. Zgodnie z zasadniczym przekonaniem poety: „Czytać jest to dogłębiać wyrażenia [...]” (X 163).

Poglądy Norwida na czytanie okazują się bliskie współczesnej sztuce interpretacji, zgodnej z tendencjami badawczymi w literaturoznawstwie³. Wielokrotnie badacze stawiali wciąż aktualne pytanie: jak czytać Norwida? O sztuce odbioru twórczości autora *Bransoletki* świadczą dokonania norwidologii⁴.

---

¹ Wszystkie cytaty z pism Norwida podaję za wydaniem: C. Norwid, *Pisma wszystkie*, zebrał, tekst ustalił, wstępem i uwagami krytycznymi opatrzył J. W. Gomulicki, t. 1-11, Warszawa 1971-1976; cyfrą rzymską oznaczam tom, arabską – stronę. Dalej używam skrótu PWsz.

² O pojęciu czytania Norwida pisał obszernie M. Buś, *Cypriana Norwida „O czytania-sztuce pojęcie...”*, „Rocznik Komisji Historycznoliterackiej” 1980, t. XVII, s. 13-38; A. Kozłowska, *Co to znaczy „czytać Norwida”?*, w: *Jak czytać Norwida? Postawy badawcze, metody, weryfikacje*, pod red. B. Kuczery-Chachulskiej, J. Trzcionki, Warszawa 2008, s. 34-35.

³ Na tę zbieżność zwrócił uwagę M. Buś, *Cypriana Norwida...*, dz. cyt., s. 38.

⁴ Dokonania norwidologii odnotowuję w kolejnych rozdziałach pracy. Tutaj sygnalizuję, iż o współczesnym jej stanie świadczą ośrodki zajmujące się badaniem dzieł

Należy zadać również pytanie o czytanie dzieł Norwida w szkole, która jest głównym miejscem popularyzacji twórczości autora „*Ad leones!*”. Temu zagadnieniu chciałabym się szczegółowo przyjrzeć w niniejszej pracy. Badania recepcji twórczości autora *Promethidiona* dotychczas pomijały recepcję szkolną, nie licząc pojawiających się okazjonalnie szkiców o charakterze przyczynkarskim⁵. Naukowych syntez szkolnego odbioru doczekali się twórcy literatury romantyzmu: Mickiewicz⁶, Słowacki⁷ i Krasiński⁸. Monografia dziejów szkolnego czytania Norwida dotąd czekała na autora. W prezentowanej rozprawie podejmuję się całościowego ujęcia tej problematyki. Zasadniczym celem

---

Norwida w Polsce: Pracownia Słownika Języka Cypriana Norwida w Warszawie przy Wydziale Polonistyki UW (powstała w 1983 r.); Pracownia Kalendarza Życia i Twórczości Cypriana Norwida przy Wydziale Filologii Polskiej i Klasycznej UAM w Poznaniu od 1987 r., zakończyła pracę po wykonaniu zadania, do którego została powołana. Ośrodek Badań nad Twórczością Norwida KUL w Lublinie – w tym ośrodku redagowane są „*Studia Norwidiana*” – pismo poświęcone twórczości poety, które wychodzi od 1983 r., tenże ośrodek organizuje *Colloquia Norwidiana* (od 1990 r.) oraz sprawuje pieczę nad wydaniem pierwszej krytycznej edycji *Dzieł wszystkich Norwida*. Edycja ta składać się będzie z 17 tomów. Realizacja wydawnicza rozpoczęła się w 2007 r. i jest kontynuowana. Od roku 1992 istnieje w Lublinie Fundacja Norwidowska.

- ⁵ Na temat szkolnej recepcji Norwida pisali m.in.: S. Frycie, *Z dziejów recepcji poezji Norwida w szkole*, „*Rocznik Naukowo-Dydaktyczny WSP w Rzeszowie*” Nauki Humanistyczne, 1972, z. 6/13, s. 49-61; J. Starnawski, *Kiedy teksty Norwida po raz pierwszy trafiły do szkoły?*, „*Studia Norwidiana*” 1989, t. 7, s. 127-131; tenże, *Glosy do „Norwida w szkole”*, „*Studia Norwidiana*” 1996, t. 14, s. 117-120; I. Wasiak, *Z dziejów szkolnej recepcji twórczości Cypriana Norwida*, „*Dydaktyka Literatury*” 1992, t. 13, s. 143-159; tenże, *Szkolna recepcja twórczości Norwida (w latach 1945-1972)*, „*Dydaktyka Literatury*” 1998, t. 18, s. 96-114; M. Inglot, *Cyprian Norwid w oczach marksistów (1941-1957)*, w: *Jak czytać Norwida? Postawy badawcze...*, dz. cyt., s. 73-87.
- ⁶ H. Gradkowski, *Poezja Mickiewicza w szkole: zarys problemu, propozycje metodyczne*, Jelenia Góra 1992; tenże, *Adam Mickiewicz w szkole: próba umiaru*, Jelenia Góra 1998; tenże, *Mickiewicz w polskiej szkole XIX i pierwszej połowy XX wieku. Strategie lektury i style*, Jelenia Góra 2001.
- ⁷ Tenże, *Szkolna recepcja Słowackiego w XIX i pierwszej połowie XX wieku*, Częstochowa 2004.
- ⁸ Tenże, *Krasiński w podręcznikach szkolnych (zarys)*, Jelenia Góra 2006; tenże, *Zygmunt Krasiński – dzieje recepcji. Na podstawie dzieł literaturoznawców i autorów podręczników szkolnych*, Jelenia Góra 2010.

niniejszej monografii jest ukazanie procesu kształtowania się szkolnych modeli czytania dziewiętnastowiecznego poety na tle zmieniających się uwarunkowań w okresie stu lat. Praca mieści się w obszarze historii oświaty, dydaktyki literatury na poziomie liceum oraz socjologii odbioru literatury⁹. Zmierzam do rozwiązania szczegółowych problemów badawczych, dających się ująć w następujących pytaniach: jakie utwory poety czytano w szkole w poszczególnych okresach minionego stulecia? W jaki sposób przybliżano młodzieży twórcę i jego dzieła? Jakie kierunki lektury wyznaczano?

Korzystam z różnorodnych źródeł informacji. Sięgam do dziejów oświaty (np. akty normatywne prawa oświatowego), dydaktyki literatury (m.in. podręczniki szkolne, poradniki i instrukcje dla nauczycieli). Badam publikacje prasowe z zakresu metodyki nauczania, dokonuję też własnych badań socjometrycznych. Powołuję się na ustalenia norwidologii.

Szkolne dzieje Norwida trwają, odkąd autor ten znalazł się w programach nauczania. Ich analiza dostarcza materiału umożliwiającego podjęcie próby rekonstrukcji wpisanego w nie modelu recepcji dzieł pisarza na przestrzeni XX wieku i pierwszej dekady wieku XXI. Jednakże badanie obecności Norwida na podstawie jednego źródła informacji, choć istotnego, stanowiłoby zaledwie fragment szkolnego obrazu Norwida. Kolejne podręczniki przybliżające uczniom twórczość autora *Fortepianu Szopena* dokumentują zmieniający się stan świadomości na temat tej twórczości. Nie bez znaczenia dla treści książek zatwierdzonych do użytku szkolnego jest również zainteresowanie twórczością Norwida wśród autorów podręczników. Poszukiwanie kolejnych elementów składających się na obraz szkolnych modeli recepcji twórczości autora *Rzeczy o wolności słowa* domagało się szerszego spojrzenia na zmieniające się uwarunkowania funkcjonowania szkoły. Konieczne okazało się uwzględnienie kontekstu historycznego (sytuacja społeczno-polityczna, system oświaty), teorii dydaktycznych i dyskusji towarzyszących tworzeniu programów nauczania. Realizacja tematu rozprawy wymagała

---

⁹ Zasadnicze decyzje metodologiczne są inspirowane pracami: Z. Uryga, *Odbiór liryki w klasach maturalnych*, Warszawa–Kraków 1982; H. Gradkowski, *Zygmunt Krasiński – dzieje recepcji...*, dz. cyt.

objęcia badaniem szerokiego spektrum uwarunkowań wpływających na projektowane modele szkolnej lektury Norwida. Środowisko szkoły, jak wiadomo, funkcjonuje w szerszym i zmieniającym się otoczeniu kulturowym, którego niepodobna zlekceważyć.

W pięciu rozdziałach pracy, poświęconych ewolucji szkolnych sposobów czytania dzieł Cypriana Norwida, tłem refleksji był zarówno kontekst zmieniającej się kultury literackiej, jak i rozwój nauki o literaturze i norwidologii. To osiągnięcia badaczy utworów poety – inspirowane zmieniającymi się metodami badawczymi – w dużym stopniu przygotowały grunt do włączenia dzieł autora do szkolnego obiegu. Przyczyniały się także do stymulowania szkolnej „norwidologii” w kolejnych dziesięcioleciach. Terenem obserwacji uczyniłam liceum¹⁰ – ostatni etap kształcenia, wyłączając poprzedzające go etapy (szkoła podstawowa i gimnazjum), w których także twórczość Norwida jest odczytywana w odpowiednio węższym zakresie.

Podjęta tu próba całościowego badania obecności Norwida w szkolnej rzeczywistości prowadzi do ukazania kolejnych modeli recepcji twórczości autora *Vade-mecum* wyłaniających się w dwudziestoleciu międzywojennym, w rzeczywistości PRL, w czasie społeczno-politycznego przeobrażenia w ostatnim dwudziestoleciu minionego wieku oraz w pierwszej dekadzie XXI wieku. Chodzi mi o uchwycenie zarysów różnych sytuacji odbioru dzieła Norwida w poszczególnych etapach dziejów szkolnego czytania. Nazwanie ich zawsze będzie związane z pewną schematyzacją obrazu skomplikowanej rzeczywistości. Jednak pozwala to uporządkować kolejne etapy szkolnej recepcji, umożliwia syntezę.

Postępowanie badawcze, które podjęłam, jest nie tylko opisem i kontekstową interpretacją źródeł historycznych, literaturoznawczych. W obszar badawczy włączyłam wypowiedzi odzwierciedlające dyskusję na temat rzeczywistej i postulowanej obecności Norwida w szkole. Nie pominęłam nielicznych uczniowskich świadectw recepcji na poziomie nauczania ponadgimnazjalnego. Wykorzystałam badania własne,

¹⁰ W dwudziestoleciu międzywojennym do reformy jędrzejewiczowskiej funkcjonowało gimnazjum wyższe. Po reformie (ustawa z 11 marca 1932 r.), która weszła w życie w roku szkolnym 1933/1934 – ustanowiono czteroletnie gimnazjum oraz dwuletnie liceum. Program dwuletniego liceum wszedł w życie w 1937/1938 r.

pokazujące rzeczywistą znajomość tekstów autora *Promethidiona* wśród młodzieży licealnej oraz preferencje polonistów w wyborze najnowszych podręczników szkolnych. Wędrówka szlakiem szkolnego czytania Norwida wymagała chronologicznego uporządkowania materiału. Jednakże wielopłaszczyznowość podjętego problemu badawczego wymuszała także posłużenie się metodą problemową.

Aby zarysować etap działań torujących drogę poety do programu szkolnego, w temacie rozprawy wskazuję na ramy czasowe od pasowania poety na autora szkolnego – program nauczania uwzględniający Norwida w zestawie lektur najpierw nadobowiązkowych¹¹, a w wyniku tzw. jędrzejewiczowskiej reformy oświaty – w obowiązującej lekturze szkolnej. Nawiązując do istniejących już ustaleń, podjęłam próbę dokonania rekonstrukcji pierwszych prób popularyzowania Norwida w środowisku szkolnym, refleksji nad obecnością jego utworów zarówno w podręcznikach, jak i w szkolnych sprawozdaniach, publikacjach prasowych.

W dwóch początkowych rozdziałach: *Pierwsze ślady* oraz *Przekroczyć nieobecność. Norwid w dwudziestoleciu międzywojennym* uwzględniłam proces stawania się Norwida autorem szkolnym. Odnotowuję tu istotne fakty, zapowiadające umieszczenie autora na listach uczniowskich lektur w programach nauczania. Analizuję rozprawki poświęcone Norwidowi, publikowane w tzw. sprawozdaniach szkolnych, a także te ogłaszane na łamach prasy adresowanej do środowisk oświatowych – „nauczycielskie norwidiana” ukazujące sylwetkę i dorobek twórcy *Promethidiona*. Wskazuję na obecność w szkolnym obiegu czwartego romantyka w okresie poprzedzającym wprowadzenie go do programów nauczania. Podkreślam, jakie miejsce zajmowali w ówczesnej przestrzeni szkolnej, a co z tym związane, także w świadomości uczniów, trzej wieszczowie: Mickiewicz, Słowacki i Krasiński. Nie pomijam tła kulturowego epoki

¹¹ Norwid znalazł się w *Programie gimnazjum państwowego* (gimnazjum wyższe), Warszawa 1921 oraz w *Programie gimnazjum państwowego* Wydz. Humanistyczny Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, Warszawa 1922. Program z 1921 r. obowiązywał niezmiennie z drobnymi, nielicznymi poprawkami o charakterze zewnętrznym do 1933 r. Przygotowywany był przez trzy lata, co wynika z przedmowy: *Po trzech latach powstał w ten sposób niniejszy program gimnazjum państwowego* (s. IV). Podejmowane wcześniej próby opracowania programu miały charakter prac przygotowawczych, służyły szkole doraźnie.

dwudziestolecia międzywojennego z uwzględnieniem głosów w dyskusji nad koncepcją nauczania literatury od odzyskania niepodległości do wybuchu II wojny światowej. W programie nauczania po reformie jędrzejewiczowskiej Norwid uzyskał status autora z obowiązującej listy lektur, ale włączony został też w dyskusję dotyczącą ideału wychowania państwowo-obywatelskiego. W tej części rozprawy koncentruję się na obecności autora *Garstki piasku* w podręcznikach do nauczania literatury Manfreda Kridla¹² i Juliusza Kleintera¹³. Obecność Norwida jako pisarza z listy obowiązujących lektur w szkolnej rzeczywistości nie trwała długo, bowiem z powodu wybuchu II wojny światowej zaledwie jeden rocznik licealistów objęty był nauczaniem według założeń programu zreformowanej szkoły¹⁴.

Rozdział trzeci, zatytułowany *W uścisku ideologii*, pokazuje mechanizm marksistowskiej oceny twórczości Norwida, wyłączenia pisarza z tradycji literackiej, zepchnięcia na stronę „wsteczników” i dostrajania jego dorobku do socjalistycznej nowomowy. Autor *Fortepianu Szopena* prezentowany w ideologicznym gorsecie był „źle obecny” zarówno pod względem ilościowym, jak i jakościowym. Podręczniki szkolne pisano według standardów marksistowskich, z trudem poddawano je choćby nieznacznym zmianom. Uwzględniam przełom, jaki nastąpił w 1956 roku. Poszukuję oznak odwilży w szkolnym odbiorze romantycznego poety. Odnotowuję powolną ewolucję szkolnej norwidologii, ujawniającą się m.in. w łagodzeniu marksistowskiej terminologii w kolejnych wydaniach syntez szkolnych. Nie pomijam znaczenia strukturalizmu, który stawał się dominującą metodą w badaniach literackich i przyniósł nowy rodzaj otwarcia na Norwida. Ukazuję wzrost roli pisarza w kulturze, ale także zagrożenie, które wynikało z próby uczynienia go patronem PRL-owskiej polityki kulturalnej.

¹² M. Kridl, *Literatura polska wieku XIX. Podręcznik szkół średnich, cz. IV: Literatura w kraju po r. 1830*, Warszawa 1929 (wyd. I), 1930 (wyd. II).

¹³ J. Kleiner, A. Brückner, *Zarys dziejów literatury polskiej i języka polskiego, t. 2 (cz. II): Literatura polska dla klasy II liceów ogólnokształcących. Od wielkiej poezji emigracyjnej do literatury nowego państwa polskiego*, Lwów 1939.

¹⁴ Pierwszy rocznik objęty kształceniem w drugiej klasie liceum z obowiązkową lekturą Norwida to 1938/1939.

Kolejny rozdział, *Odzyskać wielkość w czas przełomu. Norwid w latach 1980-1999*, prezentuje nową sytuację odbioru twórczości autora *Vade-mecum* na krawędzi odmiennych systemów politycznych. W cieniu zjawiska kryzysu kultury i powstawania komercyjnych mass mediów dynamicznie rozwijała się norwidologia. Odmienną sytuację Norwida w szkole zapowiadała ustawa o systemie oświaty. Uwzględniała ona horyzonty osobowościowe i etyczne w kształceniu licealnym. Autorzy trzech podręczników, które kolejno poddają ocenie pod kątem prezentacji poety, proponowali chronologiczny i problemowy układ treści oraz pożądane metodologicznie polecenia sterujące lekturą. Autor „*Ad leones!*” ukazywany był w różnych kontekstach, kontynuacjach oraz zgodnie z najważniejszymi ustaleniami norwidologii. W refleksji metodologicznej toczyła się dyskusja o potrzebie obecności metody hermeneutycznej w szkolnej dydaktyce, ponadto upominano się o uwzględnianie aspektu aksjologicznego w odbiorze dzieła literackiego. Głos w sprawach poety w szkolnym nauczaniu zabrali norwidolodzy podczas konferencji oraz w publikacjach prasowych. Ożywił się ruch wydawniczy, do rąk nauczycieli i uczniów trafiały opracowania twórczości poety pomocne w jej odczytywaniu.

Pracę zamyka rozdział *Wobec rewolucji informacyjnej. Norwid w nowym liceum 2000-2010*. W epoce techniki multimedialnej kreowano inny model szkolnego czytania poety. Rewolucja informatyczna dała nowe narzędzia pracy – powszechnie używany komputer oraz wszechobecny Internet. Na model recepcji twórczości Norwida miała wpływ nowa organizacja nauczania licealnego oparta na podstawie programowej, dopuszczająca wiele programów nauczania i podręczników. Trzyletnia edukacja licealna oraz nowe reguły organizacji egzaminu maturalnego determinowały prezentację materiału w podręcznikach oraz w poradnikach dla nauczycieli i uczniów. Program multimedialny do nauki literatury romantyzmu służył wprowadzaniu licealistów w kulturę epoki. Nastąpił kolejny rozdział rozwoju norwidologii, coraz więcej uwagi poświęcano Norwidowi-artyście¹⁵ oraz interpretacji muzycznej wybranych

¹⁵ A. Melbechowska-Luty, *Sztukmistrz. Twórczość artystyczna i myśl o sztuce Cypriana Norwida*, Warszawa 2001; E. Chlebowska, *Projekt katalogu dzieł plastycznych Cypriana Norwida*, „*Studia Norwidiana*” 2002-2003, t. 20-21, s. 113-161; S. Rzepczyński,

wierszy¹⁶. W początkach XXI wieku pojawiają się liczne monografie problemowe, ukazujące różne obszary twórczości oraz metodologie¹⁷. Odnotowuję także dekonstrukcjonizm – metodologię badawczą, która nie zadomowiła się w norwidologii.

Oznaką otwarcia na szkolnego Norwida był udział uczniów liceów w ważnych wydarzeniach, takich jak konferencje naukowe i dyskusje panelowe. Z inicjatywy lubelskiego ośrodka badawczego ukazała się książka z projektami metodycznymi na poziomie gimnazjalnym i licealnym, poświęcona Norwidowi i jego twórczości¹⁸. Nie pomijam znaczenia szkół ponadgimnazjalnych noszących imię Norwida¹⁹, które szczycą się dorobkiem w jego popularyzacji. Przywołuję świadectwa recepcji młodzieży licealnej uczestniczącej w ogólnopolskich konkursach interpretacji twórczości autora *Czarnych kwiatów*. Dokonuję analizy pięciu podręczników do kształcenia literackiego i kulturowego najczęściej wybieranych przez polonistów w ostatniej dekadzie; w każdym z nich odślaniam tendencje do czytania intertekstualnego i intermedialnego. Książka jest nieco zmienioną wersją rozprawy doktorskiej, która powstała i obroniona została na Wydziale Nauk Humanistycznych Uniwersytetu

---

Melancholijny liryzm Norwida, „Studia Norwidiana” 2002-2003, t. 20-21, s. 3-16; E. Chlebowska, „*Ipsse ipsum*”. *O autoportretach Cypriana Norwida*, Lublin 2004; *Cyprian Norwid. Znaki na papierze. Utwory literackie, akwarele, grafiki, rysunki i szkice*, wybór i oprac. P. i E. Chlebowscy, wstęp P. Chlebowski, Olszanica 2008.

¹⁶ K. Gajda, *RoCK Norwidowski, czyli Cyprian Kamil tekściarzem*, „Polonistyka” 2002, nr 1, s. 21-27; P. Chlebowski, „*Bema pamięci żałobny-rapsod*”. *Rockowa suita Niemena do wiersza Norwida*, „Studia Norwidiana” 2009-2010, t. 27-28, s. 77-100; M. Bodusz, *Cyprian Norwid w rytmach rockowych*, „Studia Norwidiana” 2009-2010, t. 27-28, s. 101-114.

¹⁷ Por. P. Chlebowski, *Cypriana Norwida „Rzecz o wolności słowa”*, Lublin 2000; W. Toruń, *Wokół Norwidowskiej koncepcji słowa*, Lublin 2003; D. Pniewski, *Między obrazem i słowem. Studia o poglądach estetycznych i twórczości literackiej Norwida*, Lublin 2005; T. Korpysz, *Definicje poetyckie Norwida*, Lublin 2009; E. Chlebowska, *Cyprian Norwid. Katalog prac plastycznych*, Lublin 2014.

¹⁸ *Cyprian Norwid w nowej szkole*, red. R. Doktor, Lublin 2004.

¹⁹ Na podstawie danych pochodzących z Ministerstwa Edukacji Narodowej uwzględnionych w Systemie Informacji Oświatowej – wykazu szkół i placówek oświatowych według typów. Dane identyfikacyjne szkół i placówek z dnia 30 września 2009 r. W wykazie znalazły się 22 licea imienia Cypriana Norwida.

Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Na końcowy kształt publikacji miały wpływ cenne i wnikliwe uwagi recenzentów: prof. dr hab. Bernadetty Kuczery-Chachulskiej (UKSW) oraz prof. dr. hab. Józefa Fertę (KUL), a także dr hab. Anny Kozłowskiej (UKSW) – autorki recenzji wydawniczej. Serdecznie dziękuję recenzentom. Dziękuję za spotkanie na drodze moich poszukiwań Promotora prof. UKSW dr. hab. Wojciecha Kudyby, który wziął odpowiedzialność za zgłoszony przeze mnie temat oraz objął opieką merytoryczną moje dążenia, wykazując przy tym życzliwość, cierpliwość i zaangażowanie.

SCHOOL MODELS OF RECEPTION OF CYPRIAN NORWID'S WORKS UNTIL 2010

Summary

Research concerning the reception of Cyprian Norwid's works has failed to tackle the field of school reception. The major aim of the monograph *School models of reception of Cyprian Norwid's works until 2010* is a comprehensive depiction of all aspects of Norwid's school reception in the time specified.

The dissertation finds its place within the field of history of education, didactics of literature (taught in secondary schools) as well as sociology of literature. I intend to solve detailed research questions, namely, which works of the poet were read in particular periods of the last century? How was Norwid and his works introduced to students? How was he read?

Norwid has lived his „school life” since his works were added to the curriculum. I analyzed various materials from the 20th century and the first decade of the 21st century. The dissertation required examining a wide range of factors influencing the models of Norwid's works as obligatory readings at schools.

I interpret and describe historic sources and literary studies as well as documents referring to educational system starting from the last century. The research includes statements reflecting the discussion on real and postulated/desired presence of Norwid in school curriculum. I did not miss any of the scarce students' opinions. I used my own research showing how well Norwid's works are recognized by secondary school students and showing the preferences of teachers of Polish while choosing from the latest course books. The research material is organized

chronologically. However, the multifaceted research problem of *creating reception models* required implementing the problem method.

I take into consideration historic context (socio-political situation, educational system), didactic theories, literary studies and discussions accompanying creating curricula. The context of the changing literary culture as well as the evolution of literature and “norwidology” are the two main constituents of the background of the considerations. The achievements of the author’s works’ researchers – inspired by changing research methods – helped to introduce Norwid’s works into the school curriculum. Also, they led to stimulating school “norwidology” in the following decades. I decided on the secondary school as the area of observation.

I make use of various information sources in the field of history of education (normative acts of educational law), didactics of literature (handbooks and teacher’s books), norwidology, I study press releases on teaching methodology, and I do my own sociometric research.

In 5 chapters of the monograph I show different situations of Norwid’s works’ reception in particular stages of school reading history.

The first two chapters titled *First footsteps* and *Beyond the absence. Norwid in between the wars period/ in the Interbellum* I just outline the process of Norwid becoming a school author. I pinpoint the facts foretelling the introduction the author’s works into curriculum as obligatory reading. I underline the scarce presence of the forth romanticist before. In the curriculum, after the jędrzejowiczowska reform, Norwid’s works gained the status of obligatory reading but they were also found useful for discussions on civilian/patriotic education ideal.

The third unit titled *Ideology tied* shows the mechanism of Marxist evaluation of Norwid’s works, excluding the author of literary tradition, adapting his works for socialistic newspeak. The author of “Chopin’s piano” presented in the ideological garment was “wrongly present” in terms of both quantity and quality. Handbooks were written according to Marxist standards. I show the increase in the author’s role in culture but also the danger being the result of trying to make him a patron of PRL cultural policy.

The next unit *Regain greatness in the times of crisis. Norwid in the years 1980-1999* presents the new situation of the reception of the author's works at the turn of political systems. In the shadows of culture crisis and emerging commercial mass media norwidology developed dynamically. The bill on educational system, which took into account personal and ethical horizons, promised to change Norwid's status in school curriculum. I review three handbooks. In methodological discussion, there was a need for hermeneutical method in school didactics. It was voiced that axiological aspect is not to be missed in literary work reception.

The closing unit is titled *Facing communication revolution. Norwid in the new lyceum (2000-2010)*. In the epoch of multimedia technology a different model of reading the poet was created. The information technology provided a new tool – commonly used computer and the omnipresent Internet. The model of reception of Norwid's works was influenced by the new teaching standards which allowed the implementation of different teaching programmes and different handbooks. I analyze five handbooks for literary and cultural education most often chosen by teachers of Polish in the last decade. In each of them I reveal the tendency for intertextual and intermedial reading.

Przekład: Monika Fronczak

Fot. Jacek Trafalski

Wioletta Żórawska – doktor nauk humanistycznych UKSW (2013), absolwentka polonistyki UMK w Toruniu (1991) i studiów podyplomowych na Wydziale Dziennikarstwa UW (1996). Inicjatorka nadania Gimnazjum w Bielsku imienia Cypriana Kamila Norwida (2004). Od 2000 roku jest członkiem Towarzystwa Naukowego Płockiego (przewodniczącą Sekcji Nauk Humanistycznych). Autorka książki: *Bielski Norwid* (2005); publikacji naukowych w „Polonistyce”, „Roczniku Towarzystwa

Naukowego Płockiego” i wydawnictwach pokongresowych poświęconych dydaktyce polonistycznej.

„Bez wątpienia to dobra praca; dobrze się broni zarówno od strony autorskiej wiedzy o Norwidzie, jak i rozpoznania stanu badań nad wybranym przez Autorkę aspektem studiów, tj. nad szkolną recepcją życia i dzieła autora *Vade-mecum*.

[...] Wioletta Żórawska bada rzetelnie i solidnie wchodzenie Norwidowskiej sztuki na grunt polskiej szkoły, posiłkując się przede wszystkim dokumentacją programową oraz analizą podręczników szkolnych i komentarzy innych badaczy tej problematyki”.

prof. dr hab. Józef F. Fert (KUL), fragment recenzji

„Na bardzo pozytywną ocenę zasługują m.in. ogląd biegu recepcji poety w powiązaniu ze stanem badań norwidologicznych w określonych historycznie momentach i trafne ukazanie okoliczności odbioru Norwida. Uświadomienie sobie szkolnego rezonansu twórczości autora *Assunty* staje się niezwykle ważne w kontekście tego, co dzieje się ze współczesnym szkolnictwem.

Cenne jest również zwrócenie uwagi na formalną, ale także w pewien sposób przedmiotową odmiennność recepcji Norwida w okresie ostatnim – kulturowej rekonfiguracji”.

prof. dr hab. Bernadetta Kuczera-Chachulska (UKSW), fragment recenzji

ISBN 978-83-8090-075-2

9 788380 900752

Wydawnictwo Uniwersytetu
Kardynała Stefana Wyszyńskiego